

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лотюк О. С. Особливості механізму конституційно-правового регулювання громадянського суспільства. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1 (13). С. 92–101.
2. Мельник Л.А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. С. 1–8. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_2_18 (дата звернення: 20.01.2024).
3. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-p#Text>
4. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. / В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін. ; заг. ред. Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2022. 56 с. (Серія «Гуманітарний розвиток»).
5. Філик Н. В. Державно-правові засади громадянського суспільства : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Філик Наталія Володимирівна. Київ, 2004. 20 с.
6. Цвих В. Ф. Профспілки у громадянському суспільстві: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2002. 376 с.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.
8. Cooper Rachel. What is Civil Society, its role and value in 2018? University of Birmingham. 15 October 2018. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6c2e74e5274a72bc45240e/488_What_is_Civil_Society.pdf

УДК 340«364»

Валерія КОЛЕСНИКОВА / Valeriia KOLESNIKOVA

студентка 1 курсу спеціальності 081 «Право»

Навчально-наукового інституту права та політології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

Тетяна ГАВРОНСЬКА / Tetiana HAVRONSKA

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін

Навчально-наукового інституту права та політології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право – це система загальнообов’язкових правил поведінки, що встановлюється і охороняється силою держави. Проте, війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, у зв’язку з військовою агресією російської федерації проти нашої країни, спричинила за собою введення воєнного стану, що зумовило певні зміни в правовій системі України. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози,

відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану.

Зокрема:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

- не можуть бути порушеними невід’ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;

- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї;

- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;

- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;

- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім’ї або близьких родичів, коло яких визначено законом [1].

Основними змінами в правовій системі України є: обмеження прав і свобод (у 64 статті, II розділу Кодексу України вказано, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень). Це може стосуватися, наприклад, право на свободу пересування, права на мирні зібрання, право на недоторканість житла [2]. Встановлення комендантської години [3]. Введення військової цензури, вона може бути введена для контролю за інформацією, що поширюється в ЗМІ та інтернеті (у 41 статті Кодексу України вказано, що примусове відчуження об’єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження об’єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [4]. Запровадження трудової повинності – це короткостроковий трудовий обов’язок на період мобілізації та воєнного часу з метою виконання таких суспільно корисних робіт: виконання робіт, що мають оборонний характер, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, які виникли

в період воєнного стану, а також їх наслідків, задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань і сил цивільного захисту.

На жаль, в умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивств та тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування, згвалтування та інші форми насильства – є серйозним порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканість.

Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни може бути позбавлена власної домівки чи не може виїхати з окупованої території

Діти, під час війни, є незахищеними, вони можуть бути розлучені з батьками, втратити доступ до освіти та іншого, а це є порушенням прав дитини.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за такі порушення:

1. Порушення комендантської години (штраф від 510 до 1700 гривень);
2. Порушення правил світломаскування (штраф від 1700 до 3400 гривень);
3. Порушення режиму роботи (штраф від 3400 до 5100 гривень);

Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність за більш серйозні злочини, вчинені в умовах воєнного стану, такі як:

1. Мародерство (позбавлення волі на строк від 5 до 10 років);
2. Диверсія (позбавлення волі на строк від 10 до 15 років);
3. Посягання на життя працівника правоохоронного органу (позбавлення волі на строк від 15 років до довічного позбавлення волі);
4. Непокора законному розпорядженню військовослужбовця (штраф до 1700 гривень).

Проте, за деякі порушення може бути застосована як адміністративна, так і кримінальна відповідальність. Розмір штрафів може змінюватися, за найтяжчі злочини може бути застосовано довічне позбавлення волі.

Пам'ятайте, що в умовах воєнного стану важливо знати свої права та обов'язки. Необхідно дотримуватися законних вимог влади та військових. У разі порушення прав та свобод слід звертатися за допомогою до юристів та правозахисних організацій. На даний час, головною метою нашої країни є завершення війни та відновлення миру на всій її території на основі принципів міжнародного права. Ми маємо вірити, що Україна переможе у цій війні і стане сильною та процвітаючою країною, де будуть захищені права та свободи всіх громадян. Важливо єднатися та підтримувати один одного, будь то родич, сусід чи звичайний перехожий. Підтримувати означає не дати впасти, допомогти знайти опору в конкретній ситуації. Це дає нам почуття безпеки та віри в себе.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Ст. 64, II розділ «Права, свободи та обов'язки людини громадянина». URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
2. Конституція України. Ст. 30 «Кожному гарантується недоторканість житла». URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii#:~:text=Стаття%2030.,як%20за%20вмотивованим%20рішенням%20суду>
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
4. Конституція України ст. 41 II розділ «Права, свободи та обов'язки людини громадянина». URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

УДК 347.9(477)«364»

Дар'я КОНОРЧУК / Daria KONORCHUK
студентка 2 курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету (м. Київ)

РОЗВИТОК СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ВИКЛИК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Впровадження воєнного стану є завжди великим, але важливим випробуванням на території будь-якої країни у всіх сферах життя суспільства. В даному випадку не є виключенням ситуація і в Україні, оскільки воєнний стан породив низку невідкладних проблем, які потребують негайного врегулювання. Особливо зараз варто звернути увагу на роботу судової системи, її система переживає певний тиск у зв'язку зі зростаючою потребою вирішення питань безпеки, порядку та правосуддя в державі. Завдання судів полягає в тому, щоб швидко та ефективно реагувати на складну ситуацію, роблячи правильні рішення в умовах нестабільності і згідно з цим, у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій уведено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [1]. Відповідно до цього виникають питання: яким чином забезпечити здійснення правосуддя за даних умов і в той же час забезпечити виконання конституційних функцій, а також зберегти життя і здоров'я учасників судового процесу, суддів та працівників апарату суду.

Для врегулювання поставленого питання Рада суддів України (далі РСУ) прийняла ряд важливих рішень «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ» [2]. Вже 2 березня 2022 року РСУ опублікувала певні рекомендації стосовно роботи судів за умов, які передбачені воєнним станом. З цих рекомендацій можна виділити основні: 1) вирішувати питання відкладання або скасування розгляду справ, за винятком невідкладних судових розглядів, через те, що багато учасників судових процесів не можуть подати заяву про відкладення справи або бути присутніми у суді через загрозу для життя; 2) розглядати справи, які не є невідкладними, тільки за умови письмової згоди всіх учасників судового провадження; 3) надавати пояснення громадянам щодо можливості відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та можливості розгляду справ у режимі відеоконференції. У випадку неможливості участі в судовому засіданні, рекомендується подавати до суду клопотання про відкладення розгляду справи або участь у судовому засіданні через відеоконференцію. Такі клопотання можна буде направити до суду поштою або через систему Електронного суду [3].

Рекомендація стосовно проведення розгляду справ в режимі відеоконференції набула піку своєї популярності через поширення пандемії COVID-19 в період 2019-2020 рр. Спалах цього вірусу викликав серйозні обмеження та перешкоди для проведення не одного судового засідання у традиційному форматі, що призвело до